

REVIEW ESSAY

af Lasse Johansson

Fra fattigdomsproduktion til fattigdomsregulering:

Et fælles review af Loïc Wacquants
Urban Outcasts og *Punishing the Poor*

Selvom Loïc Wacquants *Urban Outcasts* (2008) og *Punishing the Poor* (2009) efterhånden har fire-fem år på bagen, så mener jeg, at det er relevant at diskutere dem her i forbindelse med *Dansk Sociologi*s temanummer om fattigdom. Bøgerne repræsenterer nemlig et centralt bidrag til den sociologiske litteratur om fattigdom, og i skrivende stund er der desuden en dansk oversættelse af *Urban Outcasts* på vej fra Nyt fra Samfundsvidenskaberne. De to bøger er udgivet ved forskellige forlag, henholdsvis Polity Press og Duke University Press, men kan læses som bind 1 og 2 i en slags trilogi om forbindelserne mellem race, klasse og stat under nyliberalismen. Bind 3 er endnu ikke udgivet, men foreligger i artikelform under titlen "Deadly Symbiosis: When Ghetto and Prison Meet and Mesh" (Wacquant 2001). Hvor *Urban Outcasts* sætter fokus på forbindelserne mellem race og klasse, sætter *Punishing the Poor* fokus på klasse og stat, og "Deadly Symbiosis" på race og stat. Bøgerne er bestemt ikke letlæselige, og det kan være vanskeligt at følge argumentationen fra start til slut. Derfor giver jeg i det følgende en grundig gennemgang af hovedargumenterne, og nærværende review-essay kan derfor benyttes som en slags læsevejledning eller introduktion til denne del af Wacquants forfatterskab. Efter gennemgangen af de to bøger tager jeg en mere kritisk diskussion og trækker nogle linjer til dansk fattigdomspolitik i nyere tid.

Produktionen af fattigdom i avancerede kapitalistiske samfund

Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality (2008) handler om avanceret marginalisering, en form for urban marginalisering der ikke ligger bag os, men som tager form lige nu i avancerede kapitalistiske samfund. Bogen indeholder ni kapitler fordelt på en prolog og tre dele. Første del beskriver og forklarer de institutionelle forandringer, som den amerikanske ghetto er undergået siden 1960'erne, og som betyder, at efterkrigstidens kommunale ghetto i dag er blevet afløst af en såkaldt "hyperghetto", der er karakteriseret ved en meget høj grad af marginalisering/fattigdom og en meget lav grad af social organisation. Anden del viser gennem en sammenlignende analyse, at der til trods for overfladiske ligheder er gradsmæssige, strukturelle og funktionelle forskelle på de amerikanske ghettoer og de franske arbejderklasseforstæder eller *banlieues*. Tredje del forsøger med udgangspunkt i anden dels komparative analyse at skitsere en teoretisk eller idealtypisk model for avanceret marginalisering.

Via en historisk analyse viser Wacquant i første del af *Urban Outcasts*, hvordan aktive politikker på det økonomiske område, på boligfronten og på velfærdsområdet har betydet, at efterkrigstidens kommunale ghetto ved udgangen af det 20. årh. er blevet afløst af hyperghettoen. 1960'ernes deindustrialisering af de amerikanske bycentre og den sorte middelklasses udvandring betød, at ghettoen mistede sin gamle klassestruktur med flere økonomiske strata. Boligpolitikker styrkede denne tendens ved kunstigt at hæve boligpriserne uden for ghettoen og ved at placere sociale boligbyggerier indenfor. Den sideløbende tilbagetrækning af velfærdsstaten med konstant faldende takster for overførselsindkomster har desuden bidraget til, at de tilbageværende er blevet fattigere og fattigere. Udviklingen i de amerikanske ghettoer er altså et produkt af aktive politikker på flere områder, og styrken ved Wacquants analyse er også, at hvis vi vil forklare og forstå ghettoerne, må vi vende blikket mod staten.

Umiddelbart kunne det se ud som om, at der er tale om lignende sociospacial formation på den anden side af Atlanten. De parisiske forstæder eller *banlieues* er ligesom Chicagos South Side karakteriseret ved fraflytning, skæv alders- og klassestruktur med mange unge og ufaglærte, høj koncentration af minoriteter, stigmatisering og høj arbejdsløshed som følge af deindustrialisering. Men disse ligheder dækker dog over væsentlige forskelle. For det første er de amerikanske hyperghettoer større, fattigere og farligere end de franske forstæder. For det andet er de i modsætning til forstæderne klassemæssigt, racemæssigt og kulturelt homogene og huser således kun det sorte subproletariat. For det tredje har de ikke været genstand for byfornyelsesprogrammer og andre offentlig tiltag og fungerer således udelukkende som reservoir for grupper i bunden af det sociale og symbolske rum.

... the former [the ghetto] is a racially and culturally uniform microcosm characterized by low institutional density and weak penetration of the state, whereas the latter [the *banlieue*] is mixed in terms of both ethnoracial recruitment and class composition with a strong presence of public institutions. (Wacquant 2008:168)

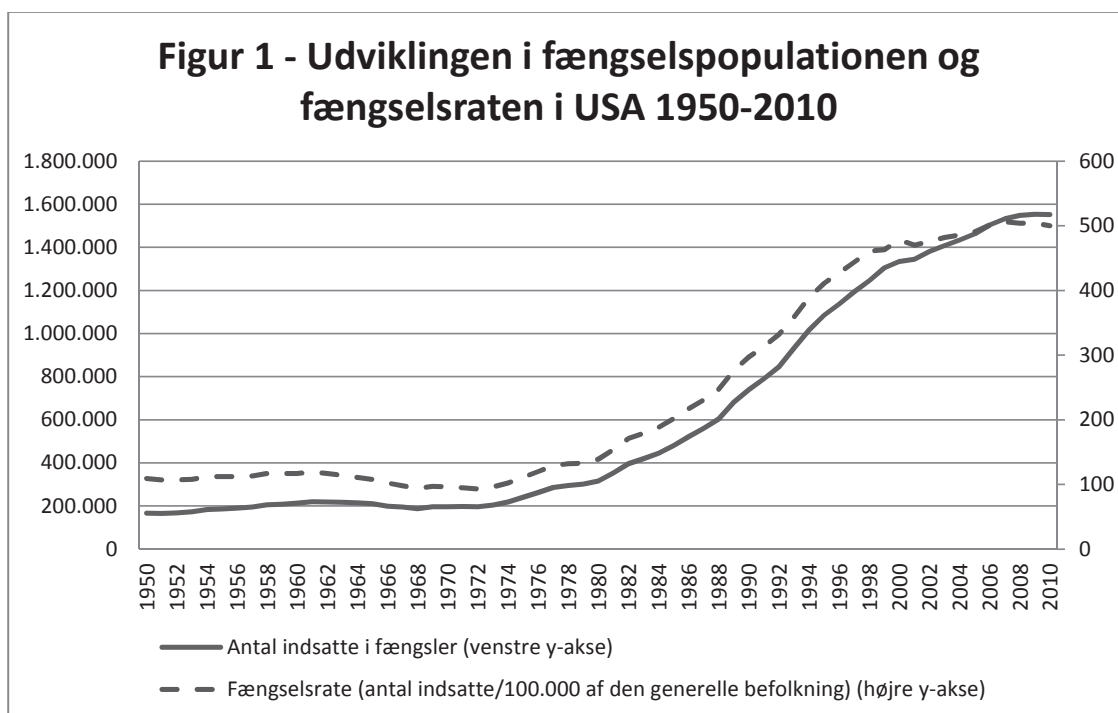
I tredje del af *Urban Outcasts* skitserer forfatteren på baggrund af den komparative analyse i anden del en teoretisk eller idealtypisk model for avanceret marginalisering. Spørgsmålet er, hvad der karakteriserer vor tids urbane marginalisering og adskiller den fra efterkrigstidens. Den avancerede marginalisering er først og fremmest karakteriseret ved en stigning i ustabil og usikkert lønarbejde, dvs. uden fastansættelse og anciennitetsprincipper. Derudover er de forsømte boligområders økonomi afkoblet fra makroøkonomiske tendenser, således at generelle lønstigninger og øget beskæftigelse ikke afspejles i ghettoerne, banlieues, etc. Boligområderne er også genstand for en øget stigmatisering – både fra områdets beboere og fra det øvrige samfund. Der er mangel på rekreative arealer, og beboerne har meget lidt social kapital relativt til den øvrige bybefolkning. Der er også en høj grad af social fragmentering og manglende klassebevidsthed i forhold til efterkrigstidens ghettoer (234-245). Avanceret marginalisering udgør således et mere teoretisk orienteret og nuanceret fattigdomsbegreb end fx "risiko for fattigdom", som anvendes af Danmarks Statistik og EU, og som meget simpelt er defineret som en indkomst efter skat, der er lavere end 60 % af medianindkomsten for den generelle befolkning (Danmarks Statistik 2012:5).

Fra fattigdomsproduktion til fattigdomsregulering

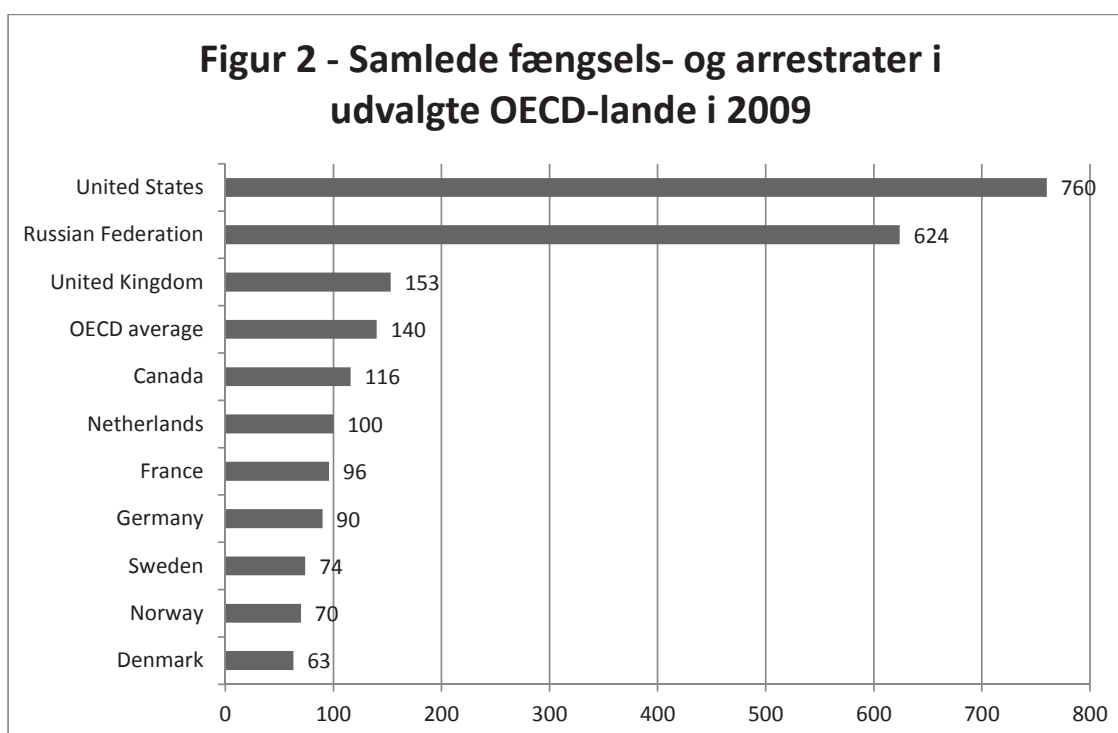
Hvor *Urban Outcasts* handler om produktionen af fattigdom, handler *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity* (2009) om reguleringen af den selvsamme fattigdom. Som bogens undertitel indikerer, handler den mere specifikt om den *nyliberale* regulering af fattigdom. Her flyttes perspektivet således fra forbindelserne mellem race og klasse til forbindelserne mellem klasse og stat. *Punishing the Poor* er fordelt på en prolog, fire dele, ni kapitler og et efterskrift. I de første tre dele sættes der fokus på den statslige håndtering af fattigdom i USA siden Civil Rights Act, og i fjerde del vendes blikket mod Europa i en komparativ analyse – dog med primært fokus på Frankrig (og USA selvfølgelig). I det følgende behandler jeg først og fremmest analyserne af den amerikanske fattigdomsregulering.

Siden starten af 1970'erne er den amerikanske fængselspopulation vokset eksplosivt, og man taler derfor også om *the prison boom*. I 1972 havde fængselspopulationen i flere årtier ligget nogenlunde stabilt på omkring 200.000 og fængselsraten (antal indsatte/100.000 af den generelle befolkning) på omkring 100, men siden da er populationen vokset betydeligt, således at der fx i 2009 var 1,5 mio. indsatte i de amerikanske fængsler og en fængselsrate på 506 (se

figur 1). Ser vi på den samlede fængsels- og arrestrate, lå den i 2009 på 760 i USA sammenlignet med 63 i Danmark (OECD 2010), dvs. en odds ratio på 12 (se figur 2).

Kilde: Sourcebook of Criminal Justice Statistics Online.

Kilde: OECD 2010.

I kontrast til dagligdags og videnskabelige forestillinger viser Wacquant, at den øgede strafferetlige aktivitet ikke er en reaktion på øget kriminalitet, men på den sociale usikkerhed, der er forårsaget af deindustrieringen og afviklingen af stabilt lønarbejde (Wacquant 2009:4). Det sorte subproletariat udgør en problempopulation i marxistisk forstand, dvs. en population der på den ene eller den anden måde udgør en trussel mod økonomisk akkumulation (i dette tilfælde ved at synliggøre den sociale usikkerhed, der er forbundet med den aktuelle produktionsmåde), og fængslet bliver ligesom hyperghettoen et middel til at afsondre og usynliggøre denne gruppe fra resten af samfundet. For en kort og præcis udlægning af en marxistisk teori om problempopulationer kan henvises til Steven Spitzers klassiske artikel "Toward a Marxian Theory of Deviance" fra 1975.

En helt central pointe i *Punishing the Poor* er, at den strafferetlige og den sociale sektor indgår i en arbejdsdeling om reguleringen af urban fattigdom. Her benytter Wacquant Pierre Bourdieus begreb om det bureaukratiske felt (Bourdieu 1994) til at synliggøre, hvordan magtbalancen i staten er forskudt fra statens venstre hånd (den sociale sektor) mod dens højre hånd (den strafferetlige sektor). Denne forskydning mod en mere paternalistisk fattigdomspolitik kan iagttages dels ved en omfordeling af økonomiske ressourcer fra den sociale til den strafferetlige sektor og dels ved en mere paternalistisk politik i den sociale sektor med afviklingen af traditionel velfærdspolitik og introduktionen af *workfare*-politikker som fx PRWORA¹ i 1996 (se Wacquant 2009: 158-160).

Workfare-politikker skal ikke ses som mekaniske svar på ændrede økonomiske omstændigheder, men er, ligesom den øgede strafferetlige aktivitet et politisk projekt, der handler om at redefinere og restrukturere det bureaukratiske felt.

In other words, like its "prisonfare" counterpart, the workfare revolution is a *specifically political project* aimed at remaking not only the market but also, and above all, the state itself (Wacquant 2009:103).

Her ses klare paralleller til Durkheims analyser af straf i *The Social Division of Labor in Society*, hvor straffens symbolske funktion accentueres:

Thus, without being paradoxical, we may state that punishment is above all intended to have its effect upon honest people (Durkheim [1893]1984:63).

Hvor straffens funktion ifølge Durkheim er at styrke den kollektive bevidsthed, er den ifølge Wacquant at bekræfte den nyliberale stats autoritet.

På med de kritiske briller

Urban Outcasts er bl.a. blevet kritiseret af Mario Luis Small (professor i sociologi på Wacquants gamle afdeling på University of Chicago). Small har argumenteret for, at Chicagos South Side ikke er repræsentativ for fattige, sorte boligområder i USA. Denne bydel, hvor Wacquant lavede feltarbejde til *Urban Outcasts*, er ifølge Small karakteriseret ved en særlig lav organisatorisk tæthed. Derfor giver det ikke mening at bruge "ghetto" eller "hyperghetto" som fællesbetegnelse for de fattige, sorte boligområder, da disse varierer på tværs af byer. Fx er Harlem i New York karakteriseret ved en høj organisatorisk tæthed med masser af butikker, banker, apoteker, indkøbscentre, osv.

The problem is that the organizational deprivation observed in Chicago is not characteristic of poor black neighborhoods in other cities, and that non-black poor neighborhoods often face more organizational deprivation than black poor neighborhoods. In other words, there is just as much *heterogeneity* in US urban marginality as there is in the French case. (Small 2007:415)

Det er selvfølgelig vigtigt at have blik for disse forskelle, men jeg mener faktisk ikke, at Smalls kritik rammer plet. Kritikken er først og fremmest baseret på forretningsdata fra United States Census Bureau og indeholder således kun informationer om private virksomheder (*hardware stores, grocery stores, convenience stores, pharmacies, banks, credit unions, childcare centers, restaurants, churches*) (Small 2007:416). Men den proces, som *Urban Outcasts* beskriver, har at gøre med statens tilbagetrækning af offentlige institutioner som hospitaler, skoler osv (Wacquant 2008:218 ff.). Det indikeres endda, at der foregår en udveksling mellem den offentlige og den private sektor:

It is as if public sector policies were designed to devalorize public institutions so as to encourage exit into the private sector (ibid. 222).

Det er selvfølgelig et empirisk spørgsmål, hvorvidt der foregår en tilsvarende tilbagetrækning af offentlige institutioner i fattige, sorte boligområder i andre amerikanske byer end Chicago.

En begrænsning i først og fremmest *Urban Outcasts*, men også i *Punishing the Poor* er beskrivelsen af det empiriske materiale. *Urban Outcasts* er fx baseret på et bredt materiale, der dækker over interviewundersøgelser, offentlige statistikker, historiske dokumenter og etnografiske beskrivelser. Desværre indeholder bogen ikke nogen eksplicite beskrivelser af eller overvejelser over materialet. Vi får meget lidt at vide om William Julius Wilsons interviewundersøgelse², som spiller en stor rolle i bogens første del. Vi får ikke noget at vide om kriterierne for udvælgelse af historiske kilder. Og vi får ikke noget at vide om produktionen af det etnografiske materiale: Hvem er blevet interview-

wet? Hvor? Og om hvad? Det går selvfølgelig ud over gennemsigtheden i analyserne og får bogen til i højere grad at fremstå som et værk (opus operatum) end som et arbejdsprogram (modus operandi). Det betyder også, at analyserne er svære at gentage i andre nationale kontekster, hvilket er ærgerligt.

"Ghettoer" og fattigdomspolitik i Danmark

Den komparative analyse i *Urban Outcasts* var motiveret af franske politikere og mediers diskurs om "amerikaniseringen" af arbejderklasseforstæderne i Frankrig. Forstæderne blev nu omtalt som ghettoer helt på linje med South Side i Chicago. Også i Danmark er ghettobegrebet blevet importeret og anvendt i fattigdomspolitikken, og med VK-regeringens udspil *Regeringens strategi mod ghettoisering* fra maj 2004 og *Ghettoen tilbage til samfundet – Et opgør med parallelsamfund i Danmark* fra oktober 2010 blev ghettodiskursen omsat til officiel politik. Sidstnævnte præsenterede en definition af ghettoer og indeholdt en liste over boligområder i Danmark, der faldt inden for denne definition. Ifølge udspillet er en ghetto et boligområde med en høj arbejdsløshed, mange indvandrere og en høj andel af beboere dømt for kriminalitet, og i 2010 var der 29 sådanne (Regeringen 2010:5). Efter at have læst *Urban Outcasts* bliver det dog klart, at de forsømte boligområder i Danmark er lige så lidt ghettoer eller hyperghettoer, som de franske *banlieues* er det. De er ikke nær så fattige og farlige som de amerikanske ghettoer, de er ikke racemæssigt, klasse- og kulturelt homogene, og de har rent faktisk været og er fortsat genstand for byfornyelsesprogrammer af den ene og den anden art. Som eksempel kan nævnes Helhedsplan for Gellerup i Århus (Århus Kommune 2007).

Med SRSF-regeringens udspil *Udsatte boligområder – De næste skridt* fra maj 2013 kan vi iagttage en ændring i den politiske linje – i hvert fald på det diskursive plan. Der tales ikke længere om "ghettoer" men om "udsatte almene boligområder" eller "særligt udsatte boligområder" (Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2013:3-4). Udspillet introducerer også to nye udvælgelseskriterier til "ghettolisten": Andelen af beboere uden erhvervsuddannelse og beboernes gennemsnitlige bruttoindkomst (ibid. 5). Med hensyn til den praktiske politik på området er det selvfølgelig endnu for tidligt at sige, om der også sker ændringer der.

Men til trods for de forskellige diskurser er både VK-regeringens "ghettoliste" og SRSF-regeringens liste over udsatte almene boligområder problematiske. Det er de af i hvert fald to grunde. For det første bidrager kategoriseringen af boligområderne som "ghettoer" eller "udsatte almene boligområder" til stigmatiseringen af disse områder og deres beboere. Denne stigmatisering har helt konkrete konsekvenser for områderne, for hvem har fx lyst til at flytte til en "ghetto" eller starte en virksomhed i et "særligt udsat boligområde"? For det andet bidrager kategoriseringen til en legitimering af en øget strafferetlig regulering af områderne og deres beboere, som det er tilfældet i USA. En systematisk historisk analyse ville kunne påvise/afvise, hvorvidt der rent

faktisk er sket en ændring i reguleringen af områderne og altså i magtbalancen i det bureaukratiske felt i Danmark, men nedenstående citat fra SRSF-regeringens udspil indikerer, at den strafferetlige indsats er central i reguleringen af områderne:

Det er nødvendigt med en klar og effektiv politiindsats i områderne for at modvirke vold, hærværk, utryghed og kriminalitet. Med politiforliget blev der prioriteret flere ressourcer til denne indsats i de udsatte områder, så kriminaliteten nedbringes og trygheden øges. Samtidig blev der afsat godt 250 mio. kr. frem til 2015 til en ny bandeindsats i særligt udsatte boligområder, herunder til etablering af en ny fleksibel bande task-force, der skal operere i Vestdanmark (Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2013:4).

Urban Outcasts og *Punishing the Poor* tilbyder begge nyttige sociologiske værktøjer til at analysere urban fattigdom og den statslige regulering af denne fattigdom. Styrken ligger helt klart i den teoretiske kobling af Marx, Durkheim og Bourdieu og i de kritiske diskussioner af populære og videnskabelige (mis)-forståelser af fattigdom, straf osv. Der ligger fortsat en udfordring i at omsætte analyserne til et empirisk arbejdsprogram i andre nationale kontekster, herunder i Danmark.

Noter

1. PRWORA (The Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act).
2. *The Urban Poverty and Family Life Study* blev gennemført i 1987 og 1988 på University of Chicago under ledelse af William Julius Wilson. Undersøgelsespopulationen dækker 2.327 forældre (sorte, hvide og af mexicansk og puertoricansk afstamning) fra fattige kvarterer i Chicago. Derudover indgår en kontrolgruppe på 163 sorte, ikke-forældre fra samme områder.

Litteratur

- Bourdieu, Pierre 1994: "Rethinking the State: On the Genesis and Structure of the Bureaucratic Field". *Sociological Theory*, 12 (1), 1994:1-18.
- Danmarks Statistik 2012: *Levevilkår: Tema: Måling af fattigdom*.
- Durkheim, Emile [1893]1984: *The Division of Labor in Society*. New York: The Free Press.
- Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2013: *Udsatte boligområder – De næste skridt*.
- OECD 2010: *OECD Factbook 2010*. http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook-2010_factbook-2010-en.
- Regeringen 2004: *Regeringens strategi mod ghettoisering*.
- Regeringen 2010: *Ghettoen tilbage til samfundet – Et opgør med parallelsamfund i Danmark*.
- Small, Mario L. 2007: "Is there such a thing as "the ghetto"? The perils of assuming that the South Side of Chicago represents poor black neighborhoods". *City*, 11 (3), 2007:413-421.

Spitzer, Steven 1975: "Toward a Marxian Theory of Deviance". *Social Problems*, 22 (5), 1975:638-651.

Sourcebook of Criminal Justice Statistics Online. <http://www.albany.edu/sourcebook/>.

Wacquant, Loïc 2001: "Deadly Symbiosis: When Ghetto and Prison Meet and Mesh". *Punishment and Society*, 3, 2001:95-133.

Wacquant, Loïc 2008: *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.

Wacquant, Loïc 2009: *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham and London: Duke University Press.

Århus Kommune 2007: *Fra boligområde til bydel: Helhedsplan for Gellerup og Tovesvej*.

Lasse Johansson

E-mail: lassegj@gmail.com